

– сприяти інформаційній доступності найбільш адаптованих програм і методик з освіти батьків, підвищення їх батьківської компетенції, виховання, розвитку й освіти дитини.

У подальших роботах планується здійснити детальний аналіз ефективності заходів, що здійснювалися державними органами в межах проведення державної сімейної політики України щодо формування сімейних цінностей українського народу.

Список використаних джерел

1. **Всеукраїнське** опитування українців «Фактори сімейного щастя». – Режим доступу : ostanovimnasilie.org.ua/ru/base/aggressor-psychology.
2. **Голод С. И.** Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты / С. И. Голод. – Л. : Наука, 1984. – 123 с.
3. **Медкова Д. В.** Семейные ценности как объект социологического анализа / Д. В. Медкова // Ломоносовские чтения 2003 г. Студенты. – Т. 2. – С. 55 – 67.
4. **Населення.** – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
5. **Про затвердження** Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 р. : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 341. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-p.
6. **Про концепцію** державної сімейної політики : Постанова Верховної Ради України від 17 верес. 1999 р. № 1063-XIV. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14.
7. **Сім'я** та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку / Ін-т демографії та соціальних дослідж. НАН України ; Укр. центр соц. реформ ; Фонд народонаселення ООН. – К. : Основа-Принт, 2009. – 248 с.
8. **Шлюб**, сім'я та дитородні орієнтації в Україні : монографія / Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України ; Укр. центр соц. реформ. – К. : АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.

List of referens

1. **Vseukrainske** opytuvannia ukraintziv «Faktory simeinoho shchastia». – Rezhym dostupu : ostanovimnasilie.org.ua/ru/base/aggressor-psychology.
2. **Golod S. I.** Stabilnost semi: sotsiologicheskii i demograficheskii aspekty / S. I. Golod. – L. : Nauka, 1984. – 123 s.
3. **Medkova D. V.** Semeynye tsennosti kak ob'ekt sotsiologicheskogo analiza / D. V. Medkova // Lomonosovskie chteniya 2003 g. Studentyi. – T. 2. – S. 55 – 67.
4. **Naseleniia.** – Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html.
5. **Pro zatverdzhennia** Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy pidtrymky simi do 2016 r. : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 trav. 2013 r. № 341. – Rezhym dostupu : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-p.
6. **Pro kontseptsiiu** derzhavnoi simeinoi polityky : Postanova Verkhovnoi

Rady Ukrainy vid 17 veres. 1999 r. № 1063-KhIV. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1063-14>.

7. **Simia** ta simeini vidnosyny v Ukraini: suchasnyi stan i tendentsii rozvytku / In-t demohrafiï ta sotsialnykh doslidzh. NAN Ukrainy ; Ukr. tsentr sots. reform ; Fond narodonaselennia OON. – K. : Osнова-Prыnt, 2009. – 248 s.

8. **Shliub**, simia ta ditorodni oriientatsii v Ukraini : monohrafiia / In-t demohrafiï ta sots. doslidzh. NAN Ukrainy ; Ukr. tsentr sots. reform. – K. : ADEF-Ukraina, 2008. – 256 s.

Надійшла до редколегії 25.02.14

УДК 314.745.4

Олександр ОВДІН

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

МОНІТОРИНГ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Розглядаються питання визначення кількості українських громадян-мігрантів у Російській Федерації. Аналізуються основні результати переписів населення, поточного обліку та демографічних досліджень. Визначаються розбіжності між даними Державної служби статистики України та Федеральної служби статистики Російської Федерації.

Ключові слова: державне управління, Державна служба статистики України, Федеральна міграційна служба Російської Федерації, громадяни України, міграція, моніторинг, перепис населення, поточна оцінка міграції.

Александр Овдин. Мониторинг миграции украинских граждан в Российскую Федерацию в контексте государственного регулирования демографических процессов

Рассматриваются вопросы определения количества украинских граждан-мигрантов в Российской Федерации. Анализируются основные результаты переписей населения, текущего учета и демографических исследований. Определяются расхождения между данными Государственной службы статистики Украины и Федеральной службы статистики Российской Федерации.

Ключевые слова: государственное управление, Государственная служба статистики Украины, Федеральная миграционная служба Российской Федерации, граждане Украины, миграция, мониторинг, перепись населения, текущая оценка миграции.

© Овдін О. В., 2014

Olexander Ovdin. Monitoring of Ukrainian migration to the Russian Federation in the context of government control of demographic processes

The problems of the definition of the Ukrainian citizens quantity in the Russian Federation are considered. The main results of the EU population censuses, population estimate and demographic researchers are analyzed. The divergences in data of State Statistics Service of Ukraine and Russian Federal State Statistics Service are conducted.

Key words: public administration, State Statistics Service of Ukraine, Federal Migration Service (Russia), citizens of Ukraine, migration, monitoring, population census, population estimate of migration.

На початку XXI ст. у глобалізованому світі посилюються міграційні рухи. Мільйони людей шукають кращої долі в інших державах, більш привабливих для життя та роботи. Інколи вони остаточно поривають зв'язки із Батьківщиною, переїжджаючи в іншу країну на постійне місце перебування (далі – ПМП).

Проте поширюється також і явище трудової міграції, коли мета переїзду полягає передусім у заробітку необхідних коштів, можливо, для інвестицій у рідній країні. У нашій державі активно використовується термін «заробітчанство», під яким розуміють територіальне переміщення працездатних осіб з метою працевлаштування на певний термін. Насправді мотиви переїзду й термін роботи за кордоном (як офіційно задекларовані, так і приховані) можуть змінюватися, тому не так просто, як здається, розрізнити ці дві категорії.

За останні два десятиліття Україна опинилась серед держав, які внаслідок міграції втрачають населення, у тому числі працездатного віку. Ідуть і «робочі руки», і «розумні голови», які б могли знадобитися нашій державі. В інформаційному суспільстві особливого значення набула проблема «відпливу мозку» (англ. «brain drain»). Мігранти, які працюють в іншій країні, сплачують (за рідким винятком) там усі податки та страхові внески, що об'єктивно сприяє дефіциту державного бюджету, пенсійного та інших фондів. Водночас трудова міграція дозволяє пом'якшити проблему безробіття всередині країни. Заробітчани, як правило, дбають про свої родини на Батьківщині, відправляють туди грошові перекази, покращуючи в такий спосіб платіжний баланс країни. Зароблені гроші інколи вкладають у бізнес на Батьківщині, на них будують об'єкти нерухомості, зокрема житло.

Попри недостатньо високий середній рівень життя в Росії, загальновідомі російську корупцію, злочинність та недоліки правоохоронної системи, негативне ставлення до мігрантів з боку пересічних росіян та інші чинники, які теоретично мали б мінімізувати міграцію, факти свідчать про те, що кількість мігрантів залишається стабільно високою, а сальдо міграції – стабільно

позитивним. Високі темпи міграції до РФ пояснюються тим, що економічний стан країн, які її оточують, є часто набагато гіршим, ніж у Росії, російська мова добре зрозуміла в країнах, звідки до Росії є потік мігрантів, режим поїздок залишається безвізовим, а транспорт – порівняно доступним. Переписи населення 2002 та 2010 рр. свідчать, що поточна статистика навіть применшує міграційний приріст.

Питання української міграції до Росії досить часто стає об'єктом численних політичних спекуляцій, особливо під час погіршення російсько-українських відносин. Цьому сприяє об'єктивна неможливість точного та беззаперечного визначення кількості громадян України, які працюють у сусідній державі (проблема громадян РФ, які проживають та працюють в Україні, обговорюється в суспільстві не часто і стосується переважно окремих постатей, а не міграції як масового явища).

Оскільки далеко не всі, хто від'їжджає (наприклад, ті, хто може перетинати кордон за туристичними візами), ураховуються вітчизняними органами статистики, зростає значення переписів населення, які мають завдання уточнювати основні демографічні показники. Наприклад, після підведення підсумків першого Всеукраїнського перепису населення (2001 р.) виявилось, що кількість населення України є майже на півмільйона меншою, ніж раніше визначалося за даними поточного статистичного обліку. На превеликий жаль, проведення другого Всеукраїнського перепису населення у вересні 2013 р. було відкладено вже втретє (цього разу на 2016 р.) [12].

Проте переїзд українців до Росії фіксується також іншими органами, зокрема Міграційною службою та Федеральною службою статистики Російської Федерації. У 2010 р. в РФ був проведений перепис населення, дані якого є надзвичайно корисними, у тому числі для наукового дослідження обсягів української еміграції останньої хвилі.

Проблеми міграцій у сучасному світі вивчались такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як Г. Глущенко, Б. Гош, М. Клуфт, Д. Массеу та ін. Питання української еміграції розглядалися в працях українських науковців, передусім демографів та економістів, зокрема фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень Е. Лібанової та О. Позняка, а також І. Прибиткової, О. Денисенко і В. Чудіновських та ін. Українська міграція, її потенціал та перспективи досліджувалась у роботах відомого сучасного російського демографа І. Белобородова та білоруського соціолога В. Жакевича. Також відзначимо роботи фахівця з державного управління О. Малиновської.

Потрібно визнати, що останнім часом у Росії зростає інтерес держави, зокрема і статистичних органів, до визначення обсягів міграційних хвиль. З'явилася низка нових статистико-документальних публікацій, нещодавно представлені громадськості результати перепису 2010 р. тощо. Інколи нові показники суттєво відрізняються від тих, якими раніше оперували вчені. Весь цей шар інформації тільки починає надходити до науковців, тому він ще не отримав необхідного фахового аналізу. Водночас посилюється проблема невідповідності українських статистичних показників показникам сусідніх держав (не тільки російським). Відповідно виникає потреба в нових дослідженнях, і подана публікація є однією з перших у цьому напрямі.

Метою нашої статті є дослідження міграції українських громадян на територію Російської Федерації та визначення шляхів щодо поліпшення моніторингу міграційних процесів.

Після розпаду СРСР Росія, так само як і Україна, зіткнулася із глибокою демографічною кризою, унаслідок якої падіння народжуваності поєдналося з різким зростанням смертності. Оскільки на графіку ці тенденції відображалися (за рахунок зближення, перехрещення та подальшого розходження двох ліній) у вигляді фігури, яка дуже нагадує форму андріївського хреста, то криза й отримала таку неофіційну, але популярну серед науковців назву – «Російський Хрест» (даний термін поширювався і на депопуляцію, яка відбувалася в Україні та Білорусі). Найбільшим розходження двох ліній хреста було в Росії у період 1999 – 2002 рр., коли щорічні втрати внаслідок перевищення смертності над народжуваністю перебували в інтервалі від 916 до 949 тис. осіб, що досить суттєво для такої країни, як Росія [2].

Згідно з переписом населення 2010 р., чисельність населення РФ становила 142,9 млн осіб, а отже, скоротилася після 1989 р. (рік проведення останнього радянського перепису) на 4 млн осіб – майже втричі менше, ніж загальне перевищення смертності над народжуваністю. Таким чином, саме за рахунок зовнішньої міграції, позитивного міграційного сальдо вдалося суттєво пом'якшити демографічну кризу та частково компенсувати демографічні втрати Росії [8].

Водночас необхідно визнати, що «Російський Хрест» в останні роки почав змінюватися. Природні втрати населення, у т.ч. завдяки енергійній демографічній політиці президента РФ (розгляд якої не є предметом даної статті), скоротилися з 949 тис. у 2000 р. до 847 тис. осіб у 2005 р. та до 240 тис. осіб у 2010 р. У 2012 р. смертність у Росії перевищувала народжуваність лише на 4,3 тис. осіб, що є показником, який перебуває в межах статистичної похибки та дозволяє

вже говорити про досягнення простого відтворення населення (коефіцієнт природного приросту – 0,0 %) [2]. Водночас міграційний приріст зріс до 294,9 тис. осіб, що забезпечило навіть перехід до загального зростання кількості жителів у минулому році [14].

Але необхідно враховувати (і на цьому наголошують експерти), що наднизька народжуваність 1990-х і 2000 – 2005 рр. призведе найближчим часом до різкого скорочення кількості жінок фертильного віку та, як наслідок, до нової хвилі депопуляції. Тому стримати кількість населення на сьогоднішньому рівні (що для і так досить нещільно заселеної країни є надзвичайно важливим) можна лише за допомогою зовнішньої міграції.

Ще більше непокоїть російську громадськість скорочення частки етнічних росіян, яке продовжується вже півстоліття. Як видно з табл. 1, у 1959 р. вони становили 83,3 % населення РСФСР, у 1989 р. – 81,5 %, у 2010 р. – лише 77,7 %. Важливо, що після розпаду СРСР скорочувалась уже не тільки частка, але й загальна кількість етнічних росіян. Даному процесу не завадила навіть асиміляція етнічних українців та білорусів. Необхідно зазначити, що загальна частка східнослов'янських народів у населенні Росії скоротилася з 86,9% у 1959 р. до 79,5 % у 2010 р. [9].

Таблиця 1

Кількість та частка росіян, українців та білорусів у населенні Російської Федерації

Рік проведення перепису населення	Етнічні росіяни		Етнічні українці		Етнічні білоруси	
	Кількість, млн осіб	Частка у загальній кількості населення, %	Кількість, млн осіб	Частка у загальній кількості населення, %	Кількість, млн осіб	Частка у загальній кількості населення, %
1959	97,9	83,3	3,4	2,9	0,8	0,7
1970	107,7	82,8	3,3	2,6	0,9	0,7
1979	113,5	82,6	3,7	2,7	1,1	0,8
1989	119,9	81,5	4,4	3,0	1,2	0,8
2002	115,9	79,8	2,9	2,0	0,8	0,6
2010	111,0	77,7	1,9	1,4	0,5	0,4

Тому не дивно, що керівництво Російської Федерації вирішило надати підтримку стимулюванню репатріації до держави етнічних росіян та представників інших корінних народів [13]. Так, 22 травня 2006 р. з'явився указ президента РФ «Про заходи щодо надання підтримки співвітчизникам, які проживають за кордоном», яким було затверджено однойменну Державну програму № 637. У програмі було констатовано, що «міграційні потоки зараз мають стихійний

характер», натомість демографічна ситуація «характеризується впливом населення зі стратегічно важливих для Росії територій». Висловлювалась надія на те, що «виховані у традиціях російської культури співвітчизники, які володіють російською мовою та не втрачають зв'язків з Вітчизною, найбільшою мірою здатні до адаптації та включення до системи позитивних соціальних зв'язків спільноти, яка їх приймає». Метою програми було визначено «стимулювання та організація добровільного переселення до Російської Федерації» [5] (тут і далі переклад наш. – О. О.).

Проте досягнуті результати були далекими від бажаних. Усього за період 2007 – 2012 рр. скористалися програмою та переїхали до Росії 125,5 тис. переселенців та членів їхніх родин, у тому числі 62,9 тис. осіб у 2012 р. Для порівняння нагадаємо, що всього у 2012 р. до Росії переїхало 417,7 тис. осіб, тобто майже в 7 разів більше, ніж за програмою. Попри те що за кількістю етнічних росіян Україна перебуває на другому місці після РФ, частка її жителів, що брали участь у програмі, становить 8 – 10 % від загальної кількості учасників. Наша держава суттєво поступається за цим показником країнам Середньої Азії, що можна пояснити достатньо жорсткими умовами програми (стосовно вибору місця проживання, прив'язки до роботи тощо) [5].

Водночас чимало російських експертів неодноразово висловлювали думку щодо потреби Росії в мігрантах з України незалежно від національності. Наголошується на переважно позитивному ставленні росіян до переселенців з України. За даними нещодавнього опитування, проведеного російським фондом «Громадська думка», 48 % росіян «позитивно» ставляться до перспективи мати сусідами родину з України, 34 % – «нейтрально» і тільки 15 % – «негативно». Для прикладу зазначимо, що 25% росіян не хотіли б мати сусідами родину з Молдови, 53 % – родину із Закавказзя, 56 % – родину з Середньої Азії та 60 % – родину з Північного Кавказу (хоча цей регіон входить до складу РФ) [1].

Готовність українців до переїзду часто оцінюється експертами як висока [3]. Згідно з дослідженням, проведеним білоруським соціологом В. Д. Жакевичем, 22,5 % українців мають бажання виїхати за кордон на ПМП. За цим показником Україна переважає навіть Молдову (20 %) – сусідню країну, яка добре відома емігрантськими настроями місцевого населення [4]. Відомий російський демограф та соціолог І. І. Белобородов стверджує, що практично «кожен п'ятий українець є потенційним мігрантом» [1]. За даними соціологічного опитування, проведеного вітчизняним фондом «Демократичні ініціативи» та фірмою «Ukrainian Sociology Service» у грудні 2009 р. та у січні 2010 р., 13,8 % українців віком 18

– 34 роки мали намір назавжди покинути Україну, а ще 29,9 % хотіли б тимчасово працювати за кордоном. Як зазначає український демограф І. Прибиткова, даний показник є достатньо стабільним і майже не змінився з 2003 р. [12].

Визначити загальну кількість вихідців з України, які перебувають у Російській Федерації, надзвичайно важко. Вище зазначалося, що переписи населення Росії після розпаду СРСР фіксують постійне скорочення кількості етнічних українців (див. табл. 1). За період 1989 – 2010 рр. воно скоротилося з 4,4 млн до 1,9 млн, тобто більше ніж удвічі. Таке скорочення пояснюється передусім асиміляцією українців у Росії. Як видно з даних табл. 2 [8], скорочується також кількість громадян України в Росії, що зазвичай трактується як прийняття українцями російського громадянства. Лише 93,4 тис. жителів Росії у 2010 р. вказали, що вони є громадянами України. Проте неодноразово висловлювалася критика цих даних. І. І. Белобородов наголошував, що «з наведеної динаміки видно, що багатомільйонна армія українських мігрантів у підсумках двох останніх переписів була просто проігнорована. Вірогідно, результати перепису відображають лише тих українців, які є постійними жителями РФ, тобто російськими громадянами, що вважають себе українцями... не можна виключати банального викривлення етнічної реальності, якої припустилися внаслідок непрофесійної організації двох останніх російських переписів» [1].

Таблиця 2

Кількість громадян України в складі населення Російської Федерації

Рік проведення перепису населення	Кількість громадян України, тис. осіб
2002	230,6
2010	93,4

Дані перепису 2010 р. важко поєднати з цифрами, які нерідко лунали в заявах офіційних осіб. Наприклад, у травні 2009 р. голова Федеральної міграційної служби РФ К. Ромодановський оцінив кількість мігрантів з України у 3,6 млн осіб. У березні 2011 р. С. Л. Тігіпко назвав цифру 3,5 млн, щоправда зазначив, що лише 10 % від цієї кількості мігрантів працює легально [1].

Згідно з розрахунками працівника Інституту демографії О. В. Позняка, з урахуванням українських мігрантів пенсійного віку, а також тих, хто виїхав до 2005 р. та ще не повертався на Батьківщину, за кордоном працює 2,1 млн громадян України, у тому

числі 38,8 % у Російській Федерації (тобто близько 0,8 млн осіб) [10]. О. В. Позняк категорично спростував інформацію преси щодо «багатомільйонної армії» українських мігрантів у Росії [11].

Українці, які їдуть до Росії, надзвичайно рідко вказують у міграційних картах як мету своєї подорожі переїзд на ПМП. Як видно з даних, наведених у табл. 3, тільки 796 осіб з 6,5 млн у 2012 р. зазначили саме таку мету в міграційній картці [14].

Таблиця 3

Розподіл за метою поїздки громадян України, що прибули до РФ у 2012 р. (за даними прикордонної служби ФСБ РФ)

Мета поїздки	Кількість осіб	Частка по категоріях, %
Приватна	5 727 932	88,09
Обслуговуючий персонал	400 666	6,16
Службова	280 073	4,31
Транзит	54 624	0,84
Туризм	38 450	0,60
Переїзд на ПМП	798	0,012
Разом	6 502 543	100

Статистичні установи України та Росії оперують даними щодо реєстрації мешканців за місцем проживання. Саме на основі цих даних визначається міграційний приріст (або міграційні втрати) населення, а відповідно і загальний приріст (загальні втрати). Як бачимо з даних табл. 4, показники щодо міграцій Державної служби статистики України (далі – Держстат України) та Федеральної служби статистики Російської Федерації (далі – Росстат) майже не корелюють між собою. Інколи складається враження, що ці дві установи існують у різних реальностях.

Вітчизняне статистичне відомство за 3 останні роки (2010 – 2012 рр.) нарахувало лише 16 тис. осіб, які переїхали до Росії і 44 тис. осіб, які переїхали з РФ до України. Позитивне сальдо становило для України приблизно 28 тис. [11]. Натомість Росстат зафіксував майже 121 тис. осіб, які за ці ж 3 роки переїхали з України до Росії, та визначив позитивне для РФ сальдо на рівні 96 тис. осіб [14]. Принаймні перша з цих двох останніх цифр не може бути меншою ніж за даними Росстату, адже йдеться про тих осіб, які не тільки приїхали з України, але й офіційно зареєструвалися на новому місці проживання (тобто є легальними мігрантами). Щоправда,

Росстат також не дораховує кількість осіб, які переїжджають з Росії до України. За даними Держстату України їх у 2012 р. було 16 тис., що на 3,6 тис. більше, ніж вказує Росстат [20].

Таблиця 4

Міграції населення між Україною та Росією (за даними Держстату України та Федеральної служби статистики Російської Федерації)¹

Рік	Кількість вибулих з України до РФ (за даними Держстату України)	Кількість прибулих до РФ з України (за даними Росстату)	Кількість прибулих до України з РФ (за даними Держстату України)	Кількість вибулих з РФ до України (за даними Росстату)	Сальдо міграції між Україною та РФ (+ на користь України, - на користь Росії)	
					за даними Держстату України	за даними Росстату
2010	5 934	27 508	13 920	6 278	+ 7 986	- 21 230
2011	5 144	43 586	14 289	6 300	+ 9 145	- 37 286
2012	4 920	49 411	16 001	12 416	+ 11 081	- 36 995

¹ Відповідно до реєстрації на місці прибуття або зняття з реєстрації [6, с. 429 – 441; 14, с. 87 – 92].

Також зазначимо, що за даними Держстату України тільки 27 % тих, хто переїжджає до України з Росії, має українське громадянство (тобто повертається на Батьківщину). Серед українців, які їдуть до Росії, громадян України (за даними Держстату України) – 87 % (російських даних за 2012 р. щодо громадянства переселенців з нашої держави ще немає, у 2011 р. частка громадян України серед них становила 69 %) [4].

Якщо взяти за основу дані Держстату України щодо кількості прибулих з Росії та дані Росстату щодо кількості прибулих з України, то виявиться, що сальдо буде становити 77 тис. осіб на користь Росії, що на 105 тис. більше, ніж вважається в Україні зараз. Це тільки за 3 роки і без урахування нелегальних мігрантів (їх потік з нашої держави до Росії теж скоріше за все є потужнішим, ніж той, що йде у зворотному напрямі).

Головний висновок нашої статті полягає в тому, що моніторинг міграційних процесів, який зараз здійснюється вітчизняним статистичним відомством, є однозначно недосконалим та потребує суттєвого реформування. Змін потребує сама система реєстрації громадян (докладно ця тема буде досліджена в одній з наших наступних статей). Необхідно забезпечити механізми для чіткого фіксування осіб, які перетинають кордон України. Держстат України має краще співпрацювати з іншими українськими відомствами, які

готують статистичну інформацію. Також украї необхідно налагодити плідну співпрацю з Росстатом та використовувати російські бази даних щодо жителів України, які реєструються в Росії. На нашу думку, суттєво б поліпшило ситуацію створення демографічного реєстру населення.

Проте всі ці заходи не замінять головного – проведення у 2016 р. Другого Всеукраїнського перепису населення, який має остаточно підтвердити або спростувати дані поточної статистики щодо кількості населення України. На превеликий жаль, ураховуючи вищевикладене, слід очікувати суттєвої корекції кінцевих даних у бік пониження. Звичайно, якісне проведення перепису передбачає вивчення зарубіжного досвіду, у тому числі негативного, що й буде здійснено в наших подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. **Белобородов И. И.** Украина – Россия : миграционное взаимодействие / И. И. Белобородов ; Ин-т демограф. исслед. – Режим доступа : demographia.ru/articles_N/index.html?idArt=2202.
2. **Демографический** ежегодник России. 2012 : стат. сб. / Росстат. – М. : Федеральная служба гос. статистики, 2013. – 535 с.
3. **Денисенко М.** Миграции между странами СНГ / М. Денисенко, О. Чудиновских // Демоскоп Weekly : электрон. журн. – № 533 – 534. – Режим доступа : www.demoscope.ru/weekly/2012/0533/analit04.php.
4. **Жакевич В. Д.** Миграционные настроения в странах СНГ (по итогам международного исследования) / В. Д. Жакевич // Соц. исслед. (СоцИс). – 2008. – № 10. – С. 88 – 96. – Режим доступа : www.isras.ru/files/File/Socis/2008-10/Zhakevich_12.pdf.
5. **Мониторинг** реализации государственной программы по оказанию содействия добровольному переселению соотечественников, проживающих за рубежом, на территориях вселения субъектов Российской Федерации в четвертом квартале 2012 года // Федеральная миграционная служба Российской Федерации. – Режим доступа : www.fms.gov.ru/programs/fmsuds/official_info.
6. **Населення** України за 2012 рік : демогр. щоріч. / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 448 с.
7. **Населення** України. Трудова еміграція в Україні / відп. ред. Е. М. Лібанова. – К. : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
8. **Об итогах** Всероссийской переписи населения 2010 года : доклад // Всероссийская перепись населения 2010 : офиц. сайт – Режим доступа : www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm.
9. **Переписи** населения Российской империи, СССР, 15 новых независимых государств : Распределение населения по национальности // Демоскоп Weekly : электрон. журн. – Режим доступа : demoscope.ru/weekly/ssp/census_types.php?ct=6.
10. **Позняк О. В.** Комплексна оцінка обсягів доходів трудових

мігрантів та грошових переказів / О. В. Позняк, Г. І. Терещенко // Демографія та соціальна економіка. – К. : НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – 2012. – № 1 (18). – С. 74 – 84.

11. **Позняк О. В.** Соціальні наслідки євроінтеграції України. Міжнародна міграція / О. В. Позняк. – Режим доступу : www.idss.org.ua/public.html.

12. **Прибыткова И. М.** Постсоветский миграционный переход в Украине / И. М. Прибыткова // Международная миграция населения на постсоветском пространстве: двадцать лет удач, ошибок и надежд / гл. ред. В. А. Ионцев. – М. : Верди, 2011. – С. 58 – 73.

13. **Путин В. В.** Строительство справедливости. Социальная политика для России // Российская газета. – 2012. – 13 февр. – Режим доступа : rg.ru/2012/02/13/putin-statya.html.

14. **Численность** и миграция населения Российской Федерации в 2012 году : стат. бюл. – М. : Федеральная служба гос. статистики, 2013. – 146 с.

List of references

1. **Beloborodov I. I.** Ukraine – Rossiya : migratsionnoe vzaimodeystvie / I. I. Beloborodov ; In-t demograf. issled. – Rezhim dostupu : demographia.ru/articles_N/index.html?idArt=2202.
2. **Demograficheskiy** ezhegodnik Rossii. 2012 : stat. sb. / Rosstat. – М. : Federalnaya sluzhba gos. statistiki, 2013. – 535 s.
3. **Denisenko M.** Migratsii mezhdru stranami SNG / M. Denisenko, O. Chudinovskih // Demoskop Weekly : elektron. zhurn. – № 533 – 534. – Rezhim dostupu : www.demoscope.ru/weekly/2012/0533/analit04.php.
4. **Zhakevich V. D.** Migratsionnyie nastroyeniya v stranah SNG (po itogam mezhdunarodnogo issledovaniya) / V. D. Zhakevich // Sots. issled. (SotsIs). – 2008. – № 10. – S. 88 – 96. – Rezhim dostupa : www.isras.ru/files/File/Socis/2008-10/Zhakevich_12.pdf.
5. **Monitoring** realizatsii gosudarstvennoy programmy po okazaniyu sodeystviya dobrovolnomu pereseleniyu sootchestvennikov, prozhivayuschih za rubezhom, na territoriyah vseleniya sub'ektov Rossiyskoy Federatsii v chetvertom kvartale 2012 goda // Federalnaya migratsionnaya sluzhba Rossiyskoy Federatsii. – Rezhim dostupa : www.fms.gov.ru/programs/fmsuds/official_info.
6. **Naseleennia** Ukrainy za 2012 rik : demohr. shchorich. / vidp. za vyp. H. M. Tymoshenko. – K. : Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy, 2013. – 448 s.
7. **Naseleennia** Ukrainy. Trudova emihratsiia v Ukraini / vidp. red. E. M. Libanova. – K. : In-t demohrafiї ta sots. doslid. im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, 2010. – 233 s.
8. **Ob itogah** Vserossiyskoy perepisi naseleniya 2010 goda : doklad // Vserossiyskaya perepis naseleniya 2010 : ofits. sayt – Rezhim dostupa : www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm.
9. **Perepisi** naseleniya Rossiyskoy imperii, SSSR, 15 novyih nezavisimiyh gosudarstv : Raspredelenie naseleniya po natsionalnosti // Demoskop Weekly : elektron. zhurn. – Rezhim dostupa : demoscope.ru/weekly/ssp/census_types.php?ct=6.

10. **Pozniak O. V.** Kompleksna otsinka obsiahiv dokhodiv trudovykh mihrantiv ta hroshovykh perekaziv / O. V. Pozniak, H. I. Tereshchenko // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – K. : NAN Ukrainy, In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. – 2012. – № 1 (18). – S. 74 – 84.

11. **Pozniak O. V.** Sotsialni naslidky yevrointehratsii Ukrainy. Mizhnarodna mihratsiia / O. V. Pozniak. – Rezhym dostupu : www.idss.org.ua/public.html.

12. **Pribyitkova I. M.** Postsovetskiy migratsionnyi perehod v Ukraine / I. M. Pribyitkova // Mezhdunarodnaya migratsiya naseleniya na postsovetskom prostranstve: dvadtsat let udach, oshibok i nadezhd / gl. red. V. A. Iontsev. – M. : Verdi, 2011. – S. 58 – 73.

13. **Putin V. V.** Stroitelstvo spravedlivosti. Sotsialnaya politika dlya Rossii // Rossiyskoy gazetyi. – 2012. – 13 fevr.– Rezhim dostupa : rg.ru/2012/02/13/putin-statya.html.

14. **Chislennost i migratsiya naseleniya Rossiyskoy Federatsii v 2012 godu** : stat. byul. – M. : Federalnaya sluzhba gos. statistiki, 2013. – 146 c.

Надійшла до редколегії 28.03.14

УДК 351

Софія ПОПОВА

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

Харківський регіональний інститут державного управління

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СФЕРИ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Розглядаються нагальні проблеми надання соціальних послуг в Україні; визначаються перспективи розвитку системи управління даною сферою відповідно до результатів проведеного соціологічного дослідження. Пропонується маркетингова модель управління, ключовими принципами якої є створення конкурентного середовища та соціальне партнерство.

Ключові слова: соціальні потреби, послуги, партнерство, модернізація, реформи, соціальна сфера, маркетингова модель управління.

София Попова. Проблемы и перспективы внедрения маркетинговой модели управления развитием сферы социальных услуг

Рассматриваются главные проблемы предоставления социальных услуг в Украине; определяются перспективы развития системы управления данной сферой на основе результатов проведенного социологического исследования.

© Попова С. В., 2014

Предлагается маркетинговая модель управления, ключевыми принципами которой являются конкурентная среда и социальное партнерство.

Ключевые слова: социальные потребности, услуги, партнерство, модернизация, реформы, социальная сфера, маркетинговая модель управления.

Sofia Popova. The problems and prospects of marketing management model development in social services

Based on the results of this study deals with pressing issues of social services in Ukraine, defined prospects of managing this area, suggested the use of marketing management model, the key principles of creating a competitive environment, social partnership and focus on the needs.

Key words: social services, services, partnership, modernization, reform, social, marketing mode management.

Початок ХХІ ст. характеризується зростанням значущості формування якісно нових управлінських систем, технологій та інструментів, адаптованих до умов глобалізованого інформаційного суспільства. Надзвичайно важливими такі інструменти є для сфери соціальних послуг, система управління якої в сучасних умовах видається вкрай нераціональною та неефективною. На це, до речі, вказується і в Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 8 серпня 2012 р. [7]. У ній, зокрема, зазначається, що в Україні, особливо на місцевому рівні, не запроваджені ефективні механізми планування та надання соціальних послуг з урахуванням наявних потреб громадян, не проведена системна робота із залучення до надання соціальних послуг та підтримки, зокрема фінансової, громадських і благодійних організацій. При цьому під час надання соціальних послуг не запроваджений інформаційний обмін між усіма учасниками цього процесу. Також існуюча система не забезпечує врахування сучасних світових тенденцій розвитку інфраструктурних галузей, реалізацію інтересів населення як споживача послуг, а також структур, що надають ці послуги. Нечітко видається і роль державних інститутів, що мають розробляти стратегію розвитку сфери соціальних послуг, забезпечувати її здійснення шляхом прийняття ефективних управлінських рішень і створення відповідного інституційного середовища, регулювати використання наявного потенціалу сфери послуг і стимулювати його нарощування.

Концептуалізація проблеми інституціоналізації процесів ринкової трансформації економіки, що являють собою фундаментальне теоретичне підґрунтя для оцінки сучасного стану й перспективи розвитку сфери соціальних послуг, сформульовані в працях прихильників інституціоналізму – Т. Веблена, Дж. Коммонса, В. Мітчелла, Г. Мюрдала, В. Ольсевич, Т. Шульца та ін. Серед